

TURINYS

- Dinastijos pradininkas – ne Gediminas ♦ 11
- Puikus karvedys, gudrus diplomatas ♦ 21
- Rex ar Magnus Dux?* ♦ 27
- Ar Gediminas tikrai ketino krikštytis? ♦ 31
- Pavertė savo giminės valstybe ♦ 38
- Surežisuoti dukrų likimai ♦ 48
- Kviestinis bojarinų kunigaikštis ♦ 51
- Jaunas, silpnas ir nenarsus? ♦ 56
- Karijotaičių šlovė ir nuosmukis Podolėje ♦ 60
- Už ką Jogaila keršijo Liubartui? ♦ 65
- Galėjo gauti karūną ir visą Rusiją ♦ 68
- Trys kartai prie Kremliaus sienų ♦ 76
- Julijona, vos neatidavusi Lietuvos Maskvai ♦ 83
- Nors daugiau į Rytus, vis dėlto ir į Vakarus ♦ 85
- Šachmatų partijos dukrų ir seserų santuokomis ♦ 101
- Atsilaikęs prieš karališką jauką ♦ 105
- Pasmaugta ar laimingai gyveno iki mirties? ♦ 116
- Suplanuotos vedybos ir netikėti jausmai ♦ 122
- Pilies gynėjas, išdavikas, rektorius, brolio bendražygis ♦ 125
- Kuris buvo teisėtas Lietuvos valdovas? ♦ 128
- Kam Jogailai reikėjo triskart mažesnės Lenkijos? ♦ 133
- Pusbroliai ir draugavo, ir pykosi, ir kariavo ♦ 142
- Vyro nemylėjo, bet valdžią – labai ♦ 154
- Už ką Jadvygą myli lenkai? ♦ 165
- Pamatęs nuotaką, karalius susiraukė ♦ 167
- Tikroji Jogailos meilė ♦ 172
- Pirmųjų Jogailaičių motina ♦ 177
- Nemylėta tėvo, globota pamotės ♦ 184
- Vienintelis Didysis ♦ 186
- Oficialus *magnus dux* ♦ 192
- Politikos virtuvėje: jėga ir diplomatinės gudrybės ♦ 197

Kiek kalbų mokėjo Vytautas? ♦ 208

Tolesnis karališkos karūnos likimas ♦ 212

Gediminaičių stulpai be Gedimino ♦ 217

Aršus kovose, vaišingas namuose ♦ 221

Ryškiai šviečia ir XXI amžiuje ♦ 223

Trys Vytauto moterys ♦ 227

Mirtinos kovos dėl sosto ♦ 233

Vaikas, per anksti tapęs karaliumi ♦ 248

Lietuvių didikų užaugintas valdovas ♦ 256

Pasipūtusi karalių motina ♦ 268

Karališkos vestuvės laimės negarantuoja ♦ 276

„Katekizmo“ leidėjo mama ♦ 286

Santarvė ir meilė Pamaryje ♦ 291

Barboros laimė Saksonijoje ♦ 294

Ištekėjo tik prieš mirtį ♦ 299

Dviejų karūnų našta ♦ 304

Žmona, bet ne žmona ♦ 314

Rizikingas karalienės pasirinkimas ♦ 316

Moteris, kurios Vladislovas nenuskriaudė ♦ 321

Globėjų sąmokslas auka ♦ 324

Laimingai sužadėta dar negimusi ♦ 330

Karalaitis, po mirties tapęs dar garsesnis ♦ 339

Karalius, svajojęs apie Jogailaičių imperiją ♦ 350

Doras valdovas, kuriam teko per sunki epocha ♦ 357

Buvo ar nebuvo Maskvos agentė? ♦ 370

Vyskupu tapo dar nebūdamas kunigu ♦ 381

Sūnus be ateities perspektyvų ♦ 384

Dorovingas, bet nekovingas ♦ 390

Mezalianas, kuriuo niekas nesipiktino ♦ 402

Moteris vulkanas, kokios mūsų kraštuose nėra buvę ♦ 407

Vilniaus ir paties valdovo aukso laikai ♦ 420

Mirtis, pakeitusi valstybės likimą ♦ 429

Nė su viena negyveno ilgai ir laimingai ♦ 438

Nuotaka, prie kurios durų rikiavosi jaunikai ♦ 460

Laiminga ir be karūnos ♦ 469

Mylimiausia Bonos Sforcos dukra ♦ 478

Kelias į karūną vedė per kalėjimą ♦ 484

Neišsipildžiusi paskutinės Jogailaitės meilė ♦ 502

Aršus kovose, vaišingas namuose

Koks buvo Vytauto būdas, kaip jis gyveno, kai nekariavo, nekovojo dėl valdžios, nesigynė nuo lenkų didikų įtakos? Žinoma, kad buvo temperamentingas: greitų judesių, galbūt ir kalbėsenos. Nors dėl valdžios galėjo ir savam pusbroliui gerklę perkąsti, buityje pasižymėjo santūrumu, saikingai valgė, visiškai nevartojo alkoholio.

Tiesa, vaišindamas kitus garsėjo dosnumu, tuo piktindamas savo antrąją žmoną Julijoną. Šaltiniai byloja, kad į beveik mėnesį vykusį Lucko kongresą kasdien siūsta 700 statinių midaus, daug vyno, 700 telyčių, 700 avinų, 60 stumbrų, 100 briedžių, daugybė kitų žvėrių. Aišku, greičiausiai šie skaičiai perdėti, bet jie rodo, kad Vytautas mokėjo vaišinti svečius, taigi, neatsiliko nuo tos epochos reprezentacinių madų.

Vytautas mėgo muziką. Matyt, Marienburge susipažinęs su vokiečių dvaro muzikinėmis tradicijomis, sumanė jas puoselėti ir Vilniuje. Vytauto rūmų kapelą daugiausia sudarė profesionalūs ir pusiau profesionalūs liaudies muzikantai, o labiausiai pagarsėjo švilpynininkai, kurie net buvo išvykę *gastrolių* į Šventosios Romos imperatoriaus dvarą. Lucko kongreso dalyviams, be Vytauto muzikantų, koncertavo Jogailos trimitininkai ir Vokiečių ordino švilpynininkai.

Yra žinoma, kad Vytautas, kaip ir kiti to meto Europos valdovai, keliaudavo po savo žemes: susirinkdavo duokles, bendraudavo su vietininkais, priimdavo pasiuntinius, žinoma, ir medžiodavo, ir keldavo puotas. Ašmena, Kaunas, Medininkai, Eišiškės, Krėva, Luckas, Naugardukas, Kamenecas, Polockas, Vitebskas, Gardinas, Brestas, Lyda, Krėva, medžioklės rezidencijos Medininkuose ir Varėnoje, žiemos poilsio būstinė Punioje – tai vis Vytauto statytos

ar perstatytos Gedimino laikų pilys, rezidencijos. Istorikė Vanda Daugirdaitė-Sruogienė buvo įsitikinusi, kad tokių didelių ir tiek daug tuomet neturėjo nė vienas Europos valdovas, „net vokiečių imperatorius, net prancūzų karalius“. Akivaizdu, kad istorikė čia gerokai perdėjo.

Daugiausia laiko Lietuvos valdovas vis dėlto praleisdavo Trakuose ir sostinėje Vilniuje. Senuosiuose Trakuose užaugęs Vytautas vėliau Naujuosiuose Trakuose, Galvės ežero saloje, pasistatė naują pilį. Visiškai pagal savo skonį, veikiamą metų, praleistų Vokiečių ordine. Trakų pilis, kurią šiais laikais matome atstatytą – tipiškas vokiškos gynybinės architektūros pavyzdys. Puiki vieta, tvirta statyba, gotikiniai bokštai.

Naujausias istorikų ginčo objektas – Vilniaus Aukštutinės pilies *autorystė*. Mes ją vadiname Gedimino pilimi, bet greičiausiai ne jis, o Vytautas pastatė ją mūrinę. Labai jau šios pilies architektūra primena Vytauto laikus.

**Naujausias
istorikų ginčo
objektas – Vilniaus
Aukštutinės pilies
autorystė.**

Štai kaip apsilankymą Vilniaus pilyje aprašė 1412–1414 metais joje svečiavęsis Burgundijos hercogo pasiuntinys Žiliberas de Lanua (*Ghillebert de Lannoy*): „Vilniuje yra pilis, pastatyta ant labai aukšto smiltingo kalno, sutvirtinta akmenimis, žeme ir mūru. Viduje ji visa iš medžio. Pilies kiemas leidžiasi nuo aukšto kalno dviem jo šlaitais iki apačios. Jame, apjuostame mūro siena, yra daug namų. Pilyje ir jos kieme paprastai būna minėtas kunigaikštis Vytautas, Lietuvos valdovas. Jis ten turi savo dvarą ir savo būstinę.“ Panašiu metu Sofija Vytautaitė viename rašte minėjo, kad jos tėvas turi medinę menę Vilniaus Žemutinėje pilyje ir joje dažnai būna. Tai čia, matyt, ta pati de Lanua minima „būstinė“.

Vytauto laikais pilyje savo namus turėjo ir valstybės pareigūnai. Gyventi valdovo kaimynystėje buvo ne tik garbė, bet ir tam tikra rizika. Tarkim, 1399-aisiais Vokiečių ordino komtūras informuoja didįjį magistrą, kad Vytautas yra Trakuose, kur nori praleisti dar 12 savaitių, o Vilniuje nuslinko pilies kalno šlaitas ir užgriuvo Manvydo namą su visu turtu. Tad gal be reikalo vienas kitam į atlapus kimba oponentai, besiginčijantys, kodėl šiais laikais Gedimino pilies kalnas tapo nestabilus? Jis toks jau seniai!

Ryškiai šviečia ir XXI amžiuje

Dar Vytautui esant gyvam, pagarba jam peraugo į ypatingą garbinimą. Visa Lietuvos Didžioji Kunigaikštystė vis dažniau vadino jį Vytautu Didžiuoju, taip išreikšdama tarpusavio bendrystę ir pasididžiavimą savo valstybe. Vytauto kultas tęsėsi ir po jo mirties. XV ir XVI amžiuje Vilniaus katedroje inauguruojant didžiuosius kunigaikščius jie būdavo raginami valdyti „kaip Vytautas Didysis“.

Tautinio atgimimo laikais XIX amžiaus pabaigoje – XX pradžioje lietuviams Vytautas Didysis tapo ypatinga istorine figūra, svarbiausiu Lietuvos didžiuoju kunigaikščiu, mylimiausiu ir gerbiamiausiu. Vytauto kova dėl Lietuvos atskirumo nuo Lenkijos, nuo jos didikų įtakos atrodė tokia artima savo valstybės atkūrimo sieksiems lietuviams.

Prezidentui Antanui Smetonai, į postą sugrįžusiam po perversmo, buvo parankus Vytauto Didžiojo, stipraus valdovo, kultas. 500-osios Didžiojo kunigaikščio mirties metinės 1930-aisiais paminėtos ypatingai. Visus metus oficialiuose dokumentuose prie datos buvo priduriamas prierašas – Vytauto Didžiojo metai, už žmonių suaukotas lėšas visoje Lietuvoje kilo paminklai gerbia-

Lietuvos šaulių sąjungos 4-ojo Aleksoto šaulių būrys
su Vytauto Didžiojo paveikslu,
1930 m. rugsėjo 7 d.
Vytauto Didžiojo karo muziejus

miausiam Didžiajam kunigaikščiui, madingiausias 1930-ųjų berniuko vardas buvo, žinoma, Vytautas.

Išpūdingiausias renginys – beveik du mėnesius trukusi Vytauto Didžiojo paveikslų ir Raportų knygos „Vytauto Didžiojo garbei“ kelionė per didesnius Lietuvos miestus ir miestelius. Vytauto Didžiojo paveikslas – tai mediniuose rėmuose įstatytas išdidintas skulptoriaus Petro Rimšos sukurtas metalinis medalis, iškeltas ant stiebo su dviem atramomis. O Raportų knygoje – didžiulio formato albume odos viršeliais – rašėsi ir spaudus dėjo miestų bei miestelių

Vytauto Didžiojo paveikslą kelionė Pasvalio gatve.
Boruchas Michelsonas nuotrauką,
1930.
Biržų krašto muziejus „Sėla“

Vytauto Didžiojo komitetų skyrių nariai, vietinės valdžios atstovai, įvairių draugijų atstovai, kunigai, šauliai, savanoriai kariškiai, žydų, kitų tautinių mažumų organizacijos. Beje, 2017-aisiais ši Raportų knyga įrašyta į UNESCO programos „Pasaulio atmintis“ Lietuvos nacionalinį registrą, pripažinta nacionalinės reikšmės dokumentu.

Sovietų okupacijos metais Vytautas Didysis įkvėpė rezistenčių kovų dalyvius, per stebuklą nekonfiskuotose knygose rastas jo atvaizdas jaunimui buvo lyg dalelė laisvos Lietuvos, kurios jiems neteko patirti.

